

СУПРУН Н.П¹, СКРИПЧЕНКО А.Г²

¹Київський національний університет технологій та дизайну

² Технічний університет Молдови

РОЗРОБКА ДИДАКТИЧНИХ ІГОР З ВИКОРИСТАННЯМ ТЕКСТИЛЬНИХ МАТЕРІАЛІВ ДЛЯ ДІТЕЙ З ВІДХИЛЕННЯМ У РОЗВИТКУ

Мета. Встановити основні вимоги та розробити дидактичні посібники з використанням текстилю для занять з дітьми, які мають відхилення у розвитку. **Методика.** В роботі використано методики конфекціювання текстильних матеріалів на виріб певного призначення та занять з сенсорного виховання дітей. **Результати.** На основі проведених досліджень сформовано концепцію створення дидактичних ігор, призначених для вправ на тренування тактильних та зорових відчуттів для занять з дітьми з відхиленнями у розвитку. Накопичення сенсорних уявлень у процесі спеціальних занять вчать основам співвіднесення предметів за зовнішніми ознаками – за величиною, формою, положенню в просторі, сприяють створенню та гармонізації середовища, що оточує дитину, розвивають дрібну моторику рук, позитивно впливають на психіку. Наочні посібники з текстилю виконані з урахуванням уподобань дітей відносно кольорової гами оточуючих предметів та декоративного оздоблення. **Наукова новизна.** Сформульовані основні вимоги до дидактичних ігор, призначених для психічного розвитку дітей з особливими потребами. На основі визначених вимог для вправ на тренування тактильних відчуттів розроблено широкий ряд текстильних посібників-іграшок, виконаних з використанням матеріалів із різко відмінною фактурою, які розрізняються органолептично – на дотик, за вагою, за ступенем м'якості. **Практична значущість** роботи полягає у виготовленні широкого асортименту «текстильних посібників» у вигляді плоских та об'ємних фігур, виконаних з різних матеріалів з різними наповнювачами. Їх використання в процесі занять розвиває сенсорну чутливість, розпізнавальні та просторові уявлення дітей з особливими потребами. Для групових занять дітей розроблено ряд об'ємних фігур, які кріпляться на деталях одягу.

Ключові слова: текстильні матеріали, дидактичні ігри, сенсорна чутливість, просторові уявлення, діти з відхиленнями у розвитку.

ELABORATION OF DIDACTIC GAMES WITH THE USE OF TEXTILE MATERIALS FOR CHILDREN WITH DEVIATIONS IN DEVELOPMENT

SUPRUN N.¹, SCRYPCHENKO A.²

¹Kyiv National University of Technology and Design

²Technical University of Moldova

Goal. To establish basic requirements and develop didactic textbooks for exercises with children with deviations in development. **Methodology.** The method of confectioning of materials for a product of a certain purpose and method of training of childrens sensory education were used in the work. **Results.** On the basis of the made research, the concept of creating of didactic games for training exercises for tactile and visual sensations for children with deviations in development has been formed. The accumulation of sensory perceptions in the process of special studies teach for the basics of correlating of objects according to their external signs - in size, shape, position in space, contribute to the creation and harmonization of the environment surrounding the child, develop fine motor skills of hands, have a positive effect on the psyche. Visual didactic textile textbooks, which was made, are taking into account the preferences of children regarding in the color range of surrounding objects and decorative finishes. **Scientific novelty.** The main requirements for didactic textile games for the mental development of children with special needs are formulated. Based on certain requirements for tactile sensation training exercises, a wide range of textile toy aids has been developed, with the use of materials with a dramatically different texture, differ in organoleptic - by touch, by weight, by degree of softness. **The practical importance** of the work consists in the

manufacture of a wide range of "textile aids" in the form of flat and volumetric figures made of various materials with various fillers. Their use in the process of training develops sensory sensitivity, cognitive and spatial representations of children with special needs. For group trainings of children, a number of three-dimensional figures have been developed, which are mounted on the details of clothing.

Keywords: *textile didactic games, sensory sensitivity, spatial representations, children with with deviations in development.*

Вступ. Діти з відхиленнями в розвитку представляють собою дуже неоднорідну групу, для яких найчастіше характерна недостатня сформованість уваги і пам'яті, пальцевої та артикуляційної моторики, мовної діяльності, словесно-логічного мислення, зорово-моторної координації. Одним з найважливіших питань адаптації таких дітей до побутової діяльності є система заходів по відновленню або компенсації їх фізичних і інтелектуальних здібностей. Для підготовки дитини до повноцінного життя у природному і соціальному середовищах використовується сенсорне виховання, значною складовою якого вважаються розвиваючі ігри [1,2]. Накопичення сенсорних уявлень у процесі спеціальних занять, що формують зорові і тактильні враження, вчать основам співвіднесення предметів за зовнішніми ознаками – величині, формі, положенню в просторі, сприяє створенню та гармонізації середовища, що оточує дитину [3]. Дидактичні (розвиваючі) іграшки, правильно підібрані за кольором, формою, величиною і кількістю, є прекрасним засобом розвитку дітей з будь-якими порушеннями в розвитку в будь-якому віці. Вони не тільки збагачують відчуттєвий досвід дитини, але й учать її мислити, розвивають дрібну моторику рук, позитивно впливають на психіку, мобілізують волю, надають дітям відчуття соціальної повноцінності. Особливу увагу психологи рекомендують приділити навчанню розумово відсталих дітей умінню обстежити предмет, аналізувати його, передбачати майбутній результат дії з ним. Розробка широкого асортименту дидактичних ігор з використанням текстилю сприятиме більш успішному психічному розвитку дітей з особливими потребами.

Постановка завдання. Для розвитку сенсорної чутливості та просторових уявлень у дитини-інваліда нами пропонується

використання величезних можливостей, закладених у різноманітні кольорів, видів фактур, туше та інших характерних особливостей текстильних матеріалів [4]. З використанням плоских та об'ємних геометричних фігур, фігурок тварин, виконаних з різних матеріалів з різними наповнювачами, можуть бути виготовлені «текстильні посібники» для проведення вправ на впізнання, які тренують сенсорну чутливість та зорову увагу, закріплюють поняття «великий» і «маленький», «м'який», «круглий» предмет та ін. У розвиваючих іграх має поєднуватися один з основних принципів навчання – від простого до складного, з дуже важливим принципом самостійної творчої діяльності.

Результати дослідження. У загальній структурі причин інвалідності дітей домінують вроджені вади розвитку нервової системи (Рис.1). У більшості вони не підлягають хірургічній корекції та медикаментозній терапії і формують тяжку дитячу інвалідність [5].

Однією з умов успішного пристосування дитини-інваліда до умов оточуючого середовища, відчуття власної безпеки і впевненості в самому собі, є підвищення його активності у повсякденному житті. Важкі порушення здоров'я унеможливають звичайний шлях освоєння цих навичок, їх потрібно багато і довго тренувати. Велику допомогу у цьому може надати відповідне сенсорне виховання. Сенсорне виховання включає розвиток зорового, слухового, тактильного і кінестетичного сприйняття (сприйняття рухів). Воно має велике значення для становлення пізнавальної діяльності дитини та для формування в неї вищих психічних функцій. Діти мають навчитися обстеженню, що включає в себе цілісне сприйняття предмета, виділення основних частин; аналіз форми, цвіту, розташування та відносної величини частин; повторне цілісне сприйняття предмета.

Рис. 1. Структура причин інвалідності дітей в Україні (за [5])

Зорове сприйняття у хворої дитини може бути порушене за рахунок обмеженого руху ока, порушень фіксації погляду, зниження гостроти зору тощо. Розвиток зорового сприйняття у дитини складається у тренуванні рухів ока в пошуку предмета, простежуванні та зоровій фіксації його. Важливо навчити розрізняти кольори предметів і розуміти їхні назви, навчити дитину підбирати однакові за кольором предмети, групувати їх, розрізняти поняття «великий» і «маленький», розвинути тактильну чутливість.

Одним із шляхів допомоги у вирішенні цих питань є створення відповідних розвиваючих ігор. Проведені нами дослідження [6-10] дозволили сформулювати основні вимоги до дидактичних ігор, призначених для занять з дітьми з відхиленнями у розвитку. Елементи таких розвиваючих посібників мають розрізнятися органолептично - на дотик, за вагою, за ступенем м'якості. Вони мають бути естетично привабливими, виконані в кольоровій гамі, яка викликає позитивне відчуття у дітей, асоціюється з певними явищами – сонячним

світлом, небом, снігом, вогнем та ін. Обов'язковою вимогою до таких виробів є їх атраumaticтність, гіпоалергеність, легкість у догляді та ремонтпридатність.

На основі визначених вимог для вправ на тренування тактильних відчуттів було виготовлено широкий ряд текстильних посібників-іграшок, виконаних з використанням матеріалів (тканин, трикотажу, штучного хутра та ін.) із різко відмінною фактурою, від гладкої шовковистої до колючої або ребристої, з «теплим», «холодним», «сухим» туше. Фактура і туше матеріалу відображає особливості характеру його поверхні [11], які сприймаються дитиною візуально, викликаючи певні емоційні відгуки та асоціації. Вона різко відрізняє один вид дидактичних елементів від інших, роблячи їх несхожими, самобутніми. Для розвитку тактильної чутливості важливим фактором є також вид наповнювача таких виробів. В якості наповнювача ми використовували пластмасові та скляні кульки різного діаметру та ваги, крупи, тирсу, пісок та ін. (Рис.2,а).

а

б

в

Рис.2. Приклади розроблених розвиваючих ігор

Вид та розміри "наочних посібників" із текстилю, ступінь їх наповнення та вага обиралися згідно з рекомендаціями методистів, які працюють в Київському дитячому закладі для дітей з порушеннями опірно-рухового апарату. Частина з виготовлених ігор виконана таким чином, що кожна об'ємна фігура має на зворотному боці частину текстильної застібки, за допомогою якої вона може легко закріплюватися на дошці, обтягнутій сукном, на яку настроєна друга частина застібки (Рис.2,б,в).

Завдання розташовані приблизно в порядку зростання складності, тобто в них використаний принцип від простого до складного.

Дуже позитивно сприйнята дітьми і схвалена педагогами наша пропозиція розташовувати розвиваючі елементи в якості зйомних деталей на предметах та деталях одягу – шапочках, кишнях та ін. (Рис.3). Це дозволяє активізувати процес проведення занять, спонукає дітей до спілкування і сумісного пізнання предметів.

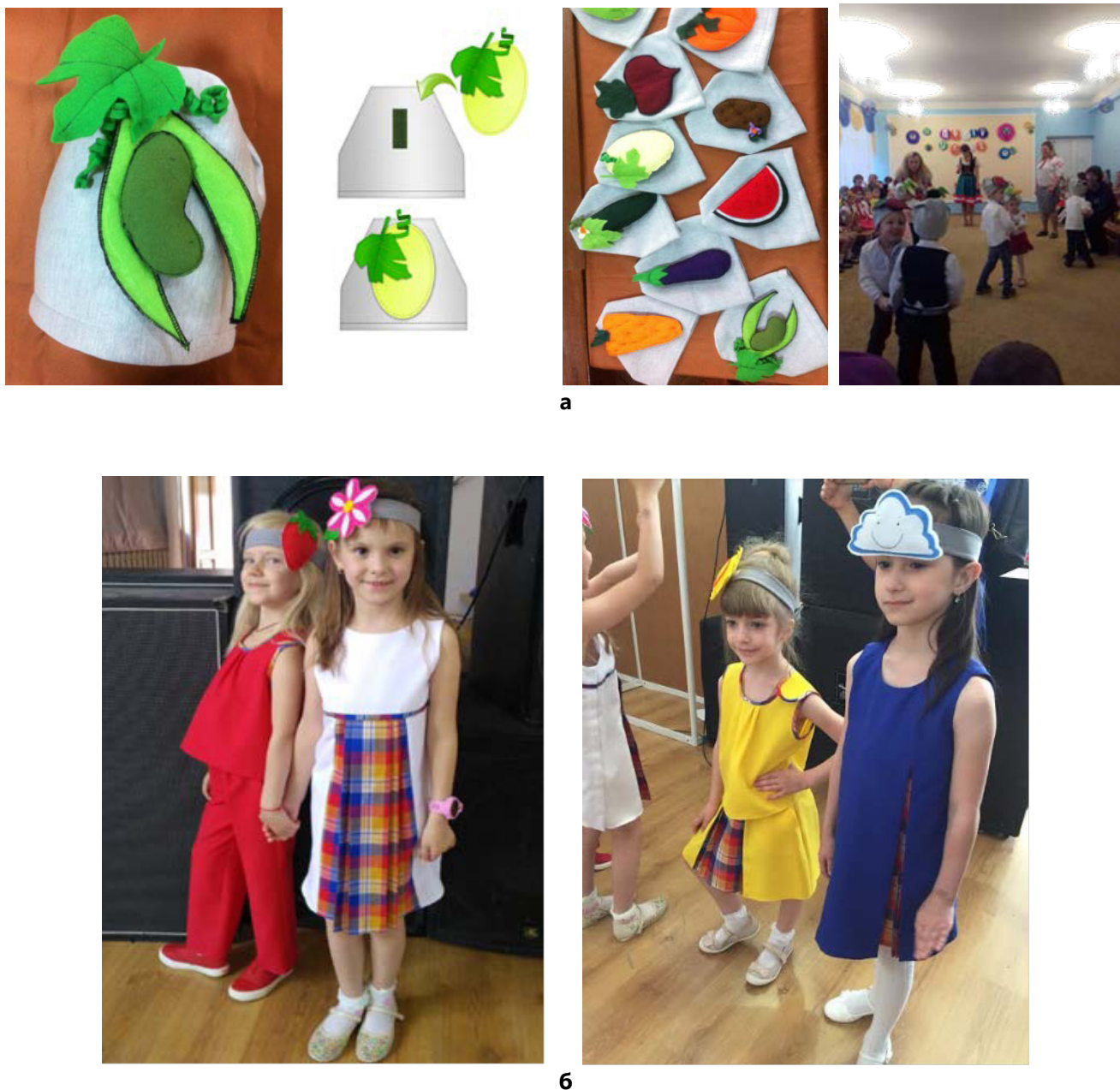

Рис. 3. Наочні посібники з текстилю, розташовані на дитячих шапочках (а) та пов'язках на чоло (б)

Для проведення дидактичної гри «Усі родичі гарбузові» для хлопчиків були виготовлені трикотажні шапочки з настроченими частинами текстильної застібки, до яких кріпилися м'які елементи – зображення різних овочів (Рис.3, а). Дівчата були в захваті від ефектних пов'язок на чоло (Рис. 3,б). В таких нарядах діти колективно розігрували різні ситуації на розпізнавання предметів.

Розвиток зорового сприйняття у дітей з відхиленнями у розвитку неможливий без уміння розрізняти та ідентифікувати кольори предметів. Роль кольору в житті дитини дуже важлива. Колір впливає на організм дитини, на їх психологічний стан, викликаючи певні фізіологічні реакції, впливає на роботу організму в цілому і життєдіяльність окремих органів.

Дуже важливий емоційний ефект, викликаний кольором - настрій, самопочуття. Одні кольори заспокоюють, інші – збуджують, одні викликають посмішку, інші - лякають. Знаючи функції і механізми впливу кольору на організм дитини, це можна використовувати з метою підвищення життєдіяльності організму в цілому, що поліпшує навчання, зміцнює здоров'я, впливає на сам процес розвитку, допомагає більш гармонійно розвиватися як особистісно, так і інтелектуально.

Відомо, що червоний колір активізує сили організму, стимулює серцеву активність, активізує обмін речовин. Але з його застосуванням необхідно бути найбільш обережними: від довгого впливу червоного кольору дитина може перезбуджуватися.

Жовтий колір зміцнює нервову систему і зір, помаранчевий - сприяє поліпшенню травлення, стимулює роботу щитовидної залози, зелений колір допомагає при перевтомі і заспокоює, блакитні відтінки заспокоюють і надають розслаблюючий вплив на дитячий організм в цілому. На сприйняття

кольору також впливають структура матеріалу та фактура його поверхні.

На прозорих волокнах колір відчувається більш насиченим, на гладкій, блискучій поверхні – більш яскравим і світлим, ніж на нерівній. Колір матеріалів, які мають велику товщину або ворсову поверхню, сприяє неодноразовому відбиванню випромінювання волокнами, і тому сприймається більш насиченим та менш світлим. Зміна довжини ворсу змінює умови відбивання потоку випромінювання, а разом з тим і колір матеріалу.

На відчуття кольору впливає і взаємне розташування кольорів - одночасний контраст, який призводить до зміни як світлоти, так і насиченості кольорового тону. При розташуванні поруч двох різномірних ахроматичних кольорів треба враховувати закони гармонії кольору, тобто використовувати таке сполучення кольорів, яке викликає позитивну естетичну оцінку.

Проведені опитування дітей з відхиленнями у розвитку і методистів, які працюють з ними [6], дозволили створити наочні посібники з текстилю, виконані з урахуванням уподобань дітей відносно кольорової гами оточуючих предметів. Важливу роль відіграє також декоративне оздоблення дидактичних ігор. Як свідчать проведені нами дослідження [6,7], діти дуже позитивно сприймають оздоблення, виконане за національними мотивами, рисунків на писанках або на основі картин народних художників - примітивістів, особливо робіт Марії Примаченко (Рис.4).

Діти добре ідентифікують зображених в умовному стилі тварин і навіть наділяють їх певними рисами характеру (добрий, злий, веселий, кумедний).

Рис.4. Картини Марії Примаченко, які викликали позитивний відгук у дітей старшого дошкільного віку, хворих на ДЦП (за [7]).

В ході спостереження за проведенням дидактичних занять з використанням розроблених текстильних посібників-іграшок було встановлено, що в переважній більшості випадків з дітьми дошкільного віку з вираженою інтелектуальною недостатністю можливо встановити продуктивний контакт і включити їх під керівництвом педагога в спеціально організовану діяльність. Діти здатні виконати елементарні дії по наслідуванню, за зразком. Був виявлений досить високий рівень розвитку дій, спрямованих на обстеження предметів, виявлення їх зовнішніх властивостей. Мотивом для здійснення орієнтовно-дослідницької діяльності може служити новизна предмета, великі розміри, яскраве забарвлення, фактура, форма, незвичайні дії, що здійснюються з цим предметом, і так само, прямі вказівки дорослого.

Висновки. Використання «текстильних посібників» відповідного художньо-колеристичного оформлення, виконаних із текстильних матеріалів різної фактури і туше сприяє розвитку сенсорної чутливості та просторових уявлень у дітей з відхиленнями у розвитку. Розробка широкого асортименту таких виробів буде дієвим фактором покращення їх адаптації до оточуючого середовища.

Список використаних джерел

1. Гаврилушкина О.П. Воспитание и обучение умственно отсталых детей дошкольного возраста./ Гаврилушкина О.П., Соколова Н.Д. – М., 1991. -124 с.
2. Войлокова Е.Ф. Сенсорное воспитание дошкольников с интеллектуальной недостаточностью. Учебно-методическое пособие/ Е.Ф. Войлокова, Ю.В. Андрухович, Л.Ю. Ковалева. – Санкт-Петербург: Каро, 2005. – С. 4 – 6.
3. Альтхауз Д. Цвет – форма – количество: опыт работы по развитию познавательных способностей детей дошкольного возраста / Альтхауз Д. Дум Е. Пер. с нем. под ред. В.В. Юртайкина. – М.: Просвещение, 1994 - 64 с.
4. Патлашенко О.А. Матеріалознавство швейного виробництва: Навчальний посібник. 2-ге видання. – Київ: Арістей, 2007. — 288 с.
5. Кирилова Л. Г. Вроджені вади розвитку центральної нервової системи – нагальна медико-соціальна проблема державного значення./Кирилова Л. Г. Лисиця В.В.//Український медичний часопис. – 2010. – № 6 (80). – С. 35–38.
6. Супрун Н.П. Про можливість використання колористичної гами картин Марії Примаченко в одязі дітей з особливими потребами /Суворова О.К., Василюк О.І, Левицька Н.Б. // Вісник Київського

національного університету технологій та дизайну. – 2009. -№5. – с.100-105.

7. Супрун Н.П. Декоративне оздоблення одягу для дітей з особливими потребами, розроблене на базі картин Марії Примаченко /Супрун Н.П, Суворова О.К., Василюк О.І., Ващенко Ю.П. // Вісник Київського національного університету технологій та дизайну. – 2010. – №1 (51). – с. 149 - 154.

8. Супрун Н.П., Власенко В.І., Арабулі С.І. Текстиль та багатофункціональні текстильні композиційні матеріали у виробках для інвалідів та важко хворих. – Київ. КНУТД. - 2011. – 360 с.

9. Суворова О.К. Патент на промисловий зразок № 20574 «Розвиваюча гра». /Суворова О.К., Супрун Н.П., Потапенко А.В. // Бюл. №13. 12.07.2010.

10. Ващенко Ю.О. Розвиток сенсорною чутливості у дітей з ДЦП /Ващенко Ю.О., Супрун Н.П.// Тези доповідей VIII Всеукраїнської наукової конференції молодих вчених та студентів «Наукові розробки молоді на сучасному етапі». Київський національний університет технологій та дизайну, м. Київ, 23 – 24 квітня 2009 р. – С. 207-209.

11. Супрун Н.П. Конфекціювання матеріалів для одягу. Навчальний посібник – 2-ге вид., переробл. і доповн. / Супрун Н.П., Орленко Л.В., П. Дрегуляс Е.П., Волинець Т.О. – К. : Знання, 2007. – 246 с.

References

1. Gavrilushkina A.P. Vospitaniye i obucheniye umstvenno otstalykh detey doshkol'nogo vozrasta. / Gavrilushkina A.P., Sokolova N.D. - M., 1991. -124 s.

2. Voyloкова Ye.F. Sensornoye vospitaniye doshkol'nikov s intellektual'noy nedostatochnost'yu. Uchebno-metodicheskoye posobiye / Ye.F. Voyloкова, YU.V. Andrukhovich, L.YU. Kovaleva. - Sankt-Peterburg: Karo, 2005. - S. 4 - 6.

3. Al'tkhauz D. Kolir - forma - kil'kist': dosvid roboty z rozvytku poznavato. zdibnostey ditey doshkil. viku / Al'tkhauz D., Dum E. Per. z nim. pid red. V.V. Yurtyaykyn. - M. : Prosveshchenye, 1994 - 64 s.

4. Patlashenko O.A. Materialoznavstvo shveynoho vyrobnystva: Navchal'nyy posibnyk. 2-he vydannya. – Kyiv: Aristey, 2007. — 288 s.

5. Kyrylova L. H. Vrodzheni vady rozvytku tsentral'noyi nervovoyi systemy – nahal'na medyko-sotsial'na problema derzhavnoho znachennya./Kyrylova L. H. Lysytsya V.V.//Ukrayins'ky medychyny chasopys. – 2010. – № 6 (80). – S. 35–38.

6. Suprun N.P. Pro mozhlyvist' vykorystannya kolorystychnoyi hamy kartyn Mariyi Prymachenko v odyazi ditey z osoblyvymy potrebamy / Suprun N.P., Suvorova O.K., Vasylyuk O.I., Levyts'ka N.B. // Visnyk Kyivs'koho natsional'noho universytetu tekhnolohiy ta dyzaynu. – 2009. -№5. – s.100-105.

7. Suprun N.P. Dekorativne ozdoblennya odyahu dlya ditey z osoblyvymy potrebamy, rozroblene na bazi kartyn Mariyi Prymachenko /Suprun N.P, Suvorova O.K., Vasylyuk O.I., Vashchenko YU.P. // Visnyk Kyivs'koho natsional'noho universytetu tekhnolohiy ta dyzaynu. – 2010. – №1 (51). – s. 149 - 154.

8. Suprun N.P., Vlasenko V.I., Arabuli S.I. Tekstyl' ta bahatofunktsional'ni tekstyl'ni kompozytsiyni materialy u vyrobakh dlya invalidiv ta vazhko khvorykh. – Kyiv. KNUITD. - 2011. – 360 s.

9. Suvorova O.K. Patent na promyslovyy zrazok № 20574 «Rozvyvayuchyy hra». / Suvorova O.K., Suprun N.P., Potapenko A.V. // Byul. №13. 12.07.2010.

10. Vashchenko YU.O. Rozvytok sensornoyu chutlyvosti u ditey z DTSP /Vashchenko YU.O., Suprun N.P.// Tezy dopovidey VIII Vseukrayins'koyi naukovoyi konferentsiyi molodykh vchenykh ta studentiv «Naukovi rozrobky molodi na suchasnomu etapi». Kyivs'ky natsional'nyy universytet tekhnolohiy ta dyzaynu, m. Kyiv, 23 – 24 kvitnya 2009 r. – S. 207-209.

11. Suprun N.P. Konfektsiyuvannya materialiv dlya odyahu. Navchal'nyy posibnyk – 2-he vyd., pererobl. i dopovn. / Suprun N.P., Orlenko L.V., P. Druhulyas E.P., Volynets' T.O. – K. : Znannya, 2007. – 246 s.